

Sanja Cimer
Goran Schmidt

Filozofski fakultet
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Annette Đurović, 2009. *Translation und Translationswissenschaft*. Belgrad: Philologische Fakultät der Universität Belgrad. 254 str. ISBN 978-86-86419-78-1.

Knjiga u prvom redu predstavlja visokoškolski udžbenik namijenjen studentima germanistike s ciljem uspostave prvih kontakata s područjem translatoLOGIJE, s naglaskom na njezinoj teoretskoj osnovi. Udžbenik se sastoji od 17 poglavlja koja pokrivaju širok spektar tema, od samog pojma *Translation*, razvoja i podjele znanosti o prevođenju, preko povijesnog razvoja prevoditeljstva, poveznica s lingvistikom i književnošću, do radne svakodnevice modernog prevoditelja, elektronskih pomagala i baza podataka. Posljednje poglavlje praktične je prirode i daje pregled korisnih internetskih adresa za buduće prevoditelje.

Prvo poglavlje bavi se prevođenjem kao znanstvenom disciplinom koju još i danas mnogi, osobito predstavnici tzv. preciznih znanosti, te često čak i sami lingvisti, prijeko gledaju. Prevođenju se dugo predbacivao nedostatak objektivnosti i znanstvenosti, no moderna znanost o prevođenju stvorila je, te i dalje nastavlja stvarati, vlastite znanstvene temelje. U ovom poglavlju navedene su različite faze razvoja, podjela te glavna područja interesa ove znanosti (prema Steiner (2004)). Između ostalog se spominju jezični kontakti, proces prevođenja, obrada i proizvodnja teksta, prevođenje metafora, itd.

U drugom poglavlju autorica se bavi zanimanjem prevoditelja, osnovama koje to zanimanje zahtijeva te načinima na koje se one stječu. Prevoditelj koji želi ići ukorak s vremenom, osim jezične kompetencije i stručnosti na određenom području, u današnje vrijeme mora savladati i vještine koje nisu nužno vezane uz njegov „fah“: obrada podataka, rad s računalnim programima, terminološkim i elektronskim rječnicima te pretraživanje interneta samo su neki od izazova s kojima se u današnje vrijeme prevoditelji svakodnevno suočavaju. Osim samog prevođenja, prevoditelj i formalno mora proizvesti tekst na visokoj razini, tekst koji je lako preoblikovati u nove svrhe, koji se drži određenih standarda i ima određenu kvalitetu. Ovo poglavlje također tematizira pojedine prevoditeljske probleme kao što su nerealistični rokovi, neprikladne isplate te često negativan imidž struke zbog liberalnog korištenja naziva „prevoditelj“ (svatko tko smatra

da dovoljno vlada stranim jezikom može se zvati prevoditeljem). Drugi dio poglavlja daje pregled različitih područja prevoditeljske aktivnosti te vještina koje svako područje zahtijeva: stručno te književno prevođenje, lokalizacija *softwarea*, prevođenje u institucijama Europske Unije te konferencijsko i sudsko prevođenje. Opširnije je opisano tzv. *community interpreting* koje se posljednjih godina razvilo u posebno područje, a odnosi se na prevođenje u socijalnim institucijama kao što su bolnice, azili ili službe za useljenike, gdje prevoditelj posreduje između institucije i klijenta koji pripada drugom kulturnom krugu, a često i nekoj od socijalnih manjina (npr. izbjeglice, azilanti).

Treće poglavlje bavi se različitim prevoditeljskim teorijama. Po uzoru na Stolze (2005), autorica polazi od tri osnovne kategorije teorija. Prva kategorija obuhvaća teorije koje se orijentiraju na lingvističku osnovu i jezični sustav, u tekstu su ukratko predstavljena različita prevoditeljska načela: od Luthera, W.von Humboldta i Schleiermachera, preko Whorfa, Derride i Jakobsona, do Weavera, Newmarka, Leipziške škole, Wilssa i Stilistique Comparee. Druga kategorija obuhvaća teorije koje se fokusiraju na tekstne vrste te ekvivalentnost na razini teksta. Autorica daje prikaz prevoditeljske teorije E. Nidae, K. Reiß, književnog prevođenja te opširnije opisuje aspektivno prevođenje H. Gerzymisch-Arbogast koja ističe važnost izdvajanja aspekata koji se zatim organiziraju u listu ovisno o konkretnim prioritetima. Trećoj kategoriji pripadaju teorije usmjerene na djelovanje unutar određenog sustava te na samog prevoditelja. Autorica ukratko predstavlja Holmesovu *field theory*, *descriptive translation studies* (Toury), stratifikacijsku teoriju i *scene-and-frame* teoriju (Snell-Hornby) te teoriju skoposa (Reiß/Vermeer). Među teorijama koje se fokusiraju na samog prevoditelja ističe Parišku školu (Seleskovich/Lederer) te njihovu teoriju deverbalizacije, teoriju relevantnosti (Gutt) te različite dinamičke teorije koje polaze od hermeneutičkih ili kognitivnih temelja (Königs, Hönig, Kussmaul).

Četvrto poglavlje obuhvaća pregled povijesti i razvoja prevoditeljstva od samih početaka do današnjice, a autorica se oslanja na Salevsky (2002). U antičko doba tumači su preuzimali niz funkcija (od usmenog prevođenja religioznih tekstova, posredovanja pri trgovini ili vojnim pregovorima), a status im je, kao i prevoditeljima, znatno varirao, ovisno o kulturi i vremenu. Spominju se prvi popisi riječi kao preteče prvih rječnika, prijevod prvih djela na latinski, prva škola za prevoditelje u Toledu. Posljednji dio poglavlja koncentrira se na prevoditeljsku tradiciju na njemačkom govornom području.

Peto poglavlje autorica započinje razgraničenjem pojma „prevođenje“ od strojnog prevođenja i adaptacije, slijedi podjela na različite vrste prevođenja, definiranje područja interesa znanosti o prevođenju te na kraju različite (radne) definicije prevođenja (sve polazeći od Salevsky (2002)).

Šesto poglavlje daje sažet pregled različitih modela procesa prevođenja, a spominju se sljedeći modeli i autori: komunikacijsko-znanstveni model (Nida), faktorski model (Reiß), stratifikacijski model (Snell-Hornby), tekstnolingvistički orijentiran kružni model (Nord), model uloga (Hözl-Manttäri), model dijagrama (Hönig), integrativni model (Nagorr).

U sedmom poglavlju u središtu pozornosti nalazi se pitanje je li prevođenje uopće moguće te kako se boriti s nepostojanjem ekvivalentnih izraza među jezicima. Autorica, polazeći od Salevsky (2002), zaključuje kako su tekstovi u načelu prevodivi (što podržava i činjenica da se i neprevodivi izrazi u krajnjem slučaju mogu opisno prevesti), no različitost kultura i jezičnih sustava sa sobom donosi manje ili više otežavajuće okolnosti koje ovisno o situaciji i funkciji teksta mogu voditi do samih granica prevodivosti (npr. tekstovi i pjesme pisane na dijalektu).

Osmo poglavlje bavi se pojmom ekvivalencije u prevođenju. Pojam ekvivalencije, kao jedan od najčešćih i najkontroverznijih pojmova u translatologiji, potječe iz matematike i formalne logike, gdje je prvobitno označavao zamjenjivost istoznačnih elemenata u jednadžbi. U translatologiji termin ekvivalencija ima mnogo različitih značenja, što se vidi i po njegovim mnogobrojnim premodifikacijama, kao npr. sadržajna, tekstualna, ekspresivna, formalna, dinamička ... ekvivalencija. Oslanjajući se na Greiner (2004), autorica daje pregled različitih pristupa ekvivalenciji (Kade, Koller, Newmark, Catford, Nida, Reiß/Vermeer), nakon čega zaključuje da prvobitno značenje te riječi (=istovjetnost) nije apsolutno primjenjivo na prevođenje. Ona zatim daje vlastitu radnu definiciju prema kojoj je ekvivalencija trojni odnos oblika: „ x je ekvivalentno y u odnosu na z “, gdje varijable x i y označavaju jezični materijal u dva različita jezika, a z je tzv. *tertium comparationis* koji autorica definira dinamički kao komunikacijski relevantnu informaciju.

U sljedećim dvama poglavljima autorica se bavi odnosom prevođenja i lingvistike. U devetom se poglavlju tako govori o prevođenju i lingvistici u užem smislu, većinom se oslanjajući na Albrecht (2005). Tim područjem bavi se kontrastivna lingvistika, a radi se o odnosu prevođenja prema fonetici i fonologiji, morfologiji i sintaksi, tvorbi riječi i leksikologiji, problemima perifraze i parafraze, frazeologiji, funkcionalnoj rečeničnoj perspektivi (tema-rema). Svaka je od tih grana predstavljena zasebno, uz pregled najvažnijih pitanja i problema vezanih uz određeno područje. Autorica zaključuje da je kontrastivna lingvistika najvažnija grana lingvistički orijentiranih istraživanja u translatologiji, no iako pruža praktičnu pomoć prevoditeljima, ona ipak ostaje na mikrorazini (tehnika prevođenja), dok se translatologija uglavnom bavi makrorazinom (cjelovitim tekstovima). Deseto poglavlje tematizira odnos prevođenja i lingvistike u širem smis-

lu, koja obuhvaća discipline proizašle iz antičke retorike. Radi se o disciplinama kao što su semiotika (znanost o znakovima općenito), sociostilistika (npr. odnos jezika i dijalekta u širem smislu), tekstna lingvistika (pitanja definicije teksta, koherencije, kohezije i retorike) i terminologija.

U jedanaestom poglavlju autorica piše o prevođenju literarnih tekstova, koje je, kako kaže, oduvijek bilo dio komparativne filologije. Naglašava se važnost semantizacije forme, pri čemu elementi koji čine materijalni karakter jezika (zvuk, ritam, boja, metar itd.) postaju nositelji značenja. Govori se i o dvostrukom identitetu teksta, jer se čitanjem smisao djela konkretizira, ali ne i konstituira (to je zadaća autora). Dalje nas autorica, u oslanjanju na Greiner (2003), upoznaje s različitim koncepcijama i školama koje se bez iznimke nalaze između polova „vjernosti“ i „slobode“. Posebno se ističe poglavlje o prevođenju drama, u kojem autorica izražava oštru kritiku postojećih koncepata (npr. Snell-Hornby) i sa žaljenjem konstatira da gotovo nema kritike prijevoda drama.

Dvanaesto poglavlje bavi se usporedbom prijevoda i kritikom prijevoda. Usporedba prijevoda, kao metodičko pomoćno sredstvo, „služi dvama gospodarima“: kontrastivnoj lingvistici (Kako se jezici razlikuju u izricanju istih sadržaja?) i translatologiji (kao ilustracija prijevodnih mogućnosti). Za kritiku prevođenja ključna su pitanja ekvivalencije i teorije prevođenja. Postoji nekoliko pristupa kritici, od kojih autorica preferira lingvistički pristup, dok ostale pristupe (npr. teorija skoposa ili DTS) smatra previše parcijalnim a/ili redukcionističkim. Autorica zaključuje kako još uvijek nema objektivnih kriterija za vrednovanje prijevoda i nudi neke uzroke.

Za razliku od prvih dvanaest poglavlja, koja se bave pretežito pismenim prevođenjem, trinaesto poglavlje fokusira se na znanost o usmenom prevođenju. Tu nalazimo dosta opširan pregled različitih područja primjene usmenog prevođenja, povijesti, nekih ključnih pojmova (npr. *time lag*) i teorijskih koncepcija (npr. Pariška škola Danice Seleskovich), kao i osvrt na pitanje kvalitete usmenog prevođenja, profesionalne etike i vrednovanja te prevođenja na znakovni jezik (za gluhe osobe). Četrnaesto poglavlje također je vezano uz usmeno prevođenje, točnije njegov konsekvativni oblik, a riječ je o tehnici notacije (vođenja bilješki) kao potpore pamćenju. Predstavljene su različiti pristupi i koncepcije kao i osnovni principi notacije, a na kraju poglavlja nalazimo i nekoliko ilustrativnih primjera.

Petnaesto poglavlje posvećeno je planskim jezicima (umjetno stvorenim jezicima) kao sredstvima prevladavanja jezičnih barijera. Svrha je planskih jezika, kao što su esperanto, ido ili interlingua, dvojaka: a. kao pomoćni jezici doprinose razumijevanju između različitih jezika i kultura i b. služe kao logička baza za

istraživanje i razvoj novih jezika. Predstavljena je i podjela planskih jezika te njihova povijest, pri čemu je najveći dio posvećen esperantu koji je jedini planski jezik s izvornim govornicima te ima godišnji rast od 2-5%!

U šesnaestom poglavlju obrađuje se tema elektroničkih pomagala u prevođenju. Računalo je uvelike izmijenilo način rada prevoditelja – od istraživanja na internetu, *online* rječnika do automatske korekture pravopisa, gramatike i sintakse. Posebna pozornost pridaje se upravljanju terminologijom, bazama podataka i računalnim programima koji su gotovo posve zamijenili stručne rječnike, glosare i kartične terminološke sustave.

Sedamnaesto poglavlje nudi pregled internetskih linkova relevantnih za buduće prevoditelje (a rekli bismo i za sadašnje, tj. prakticirajuće). Radi se o pretežno njemačkim linkovima vezanim uz izobrazbu prevoditelja, tisak i izdavače, terminološke baze podataka, pretraživanje interneta, udruženja prevoditelja i tehniku za konferencijsko prevođenje. Osamnaesto je poglavlje u biti iscrpan popis literature, gdje studenti, a i drugi zainteresirani, mogu pronaći translatološke publikacije na njemačkom i engleskom jeziku. Devetnaesto je poglavlje, nažalost, neuspjeli registar tj. kazalo pojmova. Registar je štur, s prilično malim brojem natuknica koje iz nepoznatog razloga ne upućuju na broj stranice tj. mjesto u udžbeniku gdje se spominju. Registar je u trenutnom obliku potpuno nefunkcionalan.

Na kraju valja dodati da ova knjiga vrlo dobro služi svojoj svrsi tj. kao visokoškolski udžbenik nudi obuhvatan pregled translatologije, od teorijskih konceptualnih polazišta do praktičnih problema vezanih uz prevođenje i prevoditelje.